

Інна Зайцева-Калаур,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнського національного
університету

ORCID: <https://0000-0001-5924-5844>

Лілія Паращук,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
цивільного права і процесу
Західноукраїнського національного універси-
тету

ORCID: <https://0000-0003-2269-1626>

Василина Дідушин,

магістр першого року навчання юридичного
факультету

Західноукраїнського національного універси-
тету

ВІДНОСИНИ УКРАЇНА-ЄС У СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЇ, БЕЗПЕКОВОЇ ТА МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ

У статті проведено детальний аналіз відносин України та ЄС у сфері зовнішньої, безпекової та міграційної політики у період повномасштабного вторгнення росії на територію України.

Досліджуючи політику ЄС щодо України у сфері безпеки, визначено, що остання базується на підтримці суверенітету, територіальної цілісності та незалежності України. Для реалізації цієї політики ЄС прийняв та застосував низку заходів ослаблення російської федерації, підтримки України та забезпечення безпеки в регіоні. Встановлено, що одним з ефективних заходів є введення санкцій, які, в тому числі, включають заборону на ввезення окремих товарів, обмеження доступу до кредитів та інші заходи, які сприяють послабленню путінського режиму. Не менш важливим є запровадження жорстких обмежувальних заходів проти країн, які активно співпрацюють з країною-агресором. Окрему увагу авторами акцентовано на необхідності підвищення ЄС власної загальної оборонної спроможності, зважаючи на нові виклики та загрози.

Дослідження показало, що правовий аспект тимчасового захисту та статусу біженця є складним і вимагає уважного підходу. Новації у законодавстві, спрямовані на полегшення адміністративних процедур та поліпшення умов для біженців, є кроком у правильному напрямку. Проте, важливо постійно адаптувати ці механізми до реальних потреб та забезпечувати їх ефективність.

Автори дійшли висновку, що прогнозувати майбутні рішення ЄС та країн-членів з питань тимчасового захисту та статусу біженця для українців є складно, оскільки це залежить від багатьох факторів, таких як політична ситуація, гуманітарні обставини та внутрішні політики країн-приймачів. В статті окреслено окремі можливі сценарії вирішення цих проблем, за яких є продовження тимчасового захисту; надання статусу біженця; дипломатичні угоди та співпраця; евакуаційні та гуманітарні програми, тощо.

Ключові слова: зовнішня та безпекова політика ЄС, міграційна політика, статус біженця, тимчасовий захист, країна-агресор.

Zaitseva-Kalaur I., Parashchuk L., Didushyn V.

EU-Ukraine relations in the field of foreign, security and migration policy in the period of the russia's full-scale invasion of Ukraine

The article provides a detailed analysis of Ukraine's relations with the EU in the field of foreign, security and migration policy during the period of Russian full-scale invasion of Ukraine.

It has been established that one of the most effective measures is the imposition of sanctions, including a ban on the import of certain goods, restrictions on access to credit and other measures that contribute to the weakening of

the Putin regime. Equally important is the introduction of tough restrictive measures against countries that actively cooperate with the aggressor country. The authors focus on the need for the EU to increase its overall defence capabilities in view of new challenges and threats.

The study has shown that the legal aspect of temporary protection and refugee status is complex and requires a careful approach. Innovations in legislation aimed at facilitating administrative procedures and improving conditions for refugees are a step in the right direction. However, it is important to constantly adapt these mechanisms to real needs and ensure their effectiveness.

The authors conclude that it is difficult to predict future decisions of the EU and its member states on temporary protection and refugee status for Ukrainians, as it depends on many factors, such as the political situation, humanitarian circumstances and internal policies of the host countries. The article outlines some possible scenarios for solving these problems, which include the extension of temporary protection; granting refugee status; diplomatic agreements and cooperation; evacuation and humanitarian programmes, etc.

Keywords: *EU foreign and security policy, migration policy, refugee status, temporary protection, aggressor country.*

Постановка проблеми. Україна, незважаючи на нестабільність та негативні процеси, які десятиріччями відбуваються у різних сферах її життя, все ж залишається країною, яка географічно, політично та економічно впливає на життєдіяльність Європейського Союзу (далі – ЄС). Тому, нині політика цього унікального міждержавного об'єднання щодо України спрямована на усестороннє співробітництво, що є важливою підтримкою для нашої держави, має суттєвий вплив на стабілізацію ситуації в країні та її подальший розвиток.

Зважаючи на значення співробітництва між Україною та ЄС в різних сферах, особливої уваги у період, коли Україна знаходиться в активній стадії війни, потребує аналіз співпраці у напрямках, пов'язаних із захистом демократичних цінностей європейських країн від держав-агресорів, зокрема у сфері зовнішньої, безпекової та міграційної політики. Так, з метою запобігання та боротьби з тероризмом сторонами було домовлено про співробітництво на різних рівнях, зокрема двосторонньому, регіональному та міжнародному, яке має бути увідповіднено нормам міжнародного права, міжнародним нормам у сфері прав людини, а також гуманітарному праву та нормам права, що регулюють статус біженців (ст. 13 Угоди про асоціацію з ЄС).

В основу співробітництва у всіх сферах покладено принцип поваги до прав людини та основоположних свобод (ст. 14 Угоди про асоціацію з ЄС).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням зовнішньої та безпекової політики присвячені праці таких науковців, як-от: Горюнова Є., Дорош Л., Завада Я., Сіно І., Подорожна Т. та інші. Ця тема була і надалі буде актуальною для подальших наукових розвідок, адже реальність нашого сьогодення – нестабільність, війни, тероризм, завжди ставитимуть під загрозу безпеку європейських країн, країн, що прагнуть миру та процвітання.

Серед вчених, які дослідили основні аспекти міграційної політики ЄС щодо України в період повномасштабного вторгнення: Левандовскі К., Свящук А., Качанцева К., Чуенко В. та інші. Однак, це питання потребує подальшого вивчення, адже статус тимчасового захисту подовжено рішенням Ради ЄС до 4 березня 2026 року, а це, звичайно, як нові можливості, так і нові виклики для українського народу.

Метою статті є проведення детального аналізу відносин України та ЄС у сфері зовнішньої, безпекової та міграційної політики у період повномасштабного вторгнення росії на територію України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Усвідомлюючи свою визначальну роль як глобального постачальника безпеки, глобального не лише у географічному значенні, але й стосовно широкого спектру політики та інструментів, в рамках Глобальної стратегії європейської зовнішньої політики та політики безпеки (2016), ЄС зосереджується рівноцінно як на військових можливостях та боротьбі з тероризмом, так і на можливостях працевлаштування, інклюзивних суспільствах та правах людини з метою розбудови миру та стійкості держав і суспільств у Європі та навколо неї [1, с. 3–4]. Союз змушений постійно змінювати вектор своїх дій і пріоритетів відповідно до нових загроз та викликів. Як доречно відмічає Л. Дорош, «сучасна зовнішня політика та політика безпеки ЄС є адаптацією до нової реальності у світовій політиці. У ЄС, а також серед його союзників, спостерігається значний розвиток форумів, ініціатив, проєктів, а також механізмів співробітництва держав-учасниць у сфері безпеки. Усі вони підкріплені нормативно-правовою базою, яка еволюціонує та вдосконалюється у відповідь на сучасні безпекові виклики» [2, с. 268]. Серед ключових документів, спрямованих на вирішення актуальних питань безпеки, Стратегічний компас, у чер-

говій версії, прийнятій після вторгнення російської федерації на територію України якого було визнано російську загрозу центральною проблемою безпеки Союзу. «Мова оновленого документа суттєво відрізняється від першого проекту. Компас чітко стверджує, що ЄС загрожує небезпека насамперед з боку росії і що він повинен більш ефективно захищатися від цієї загрози» [3, с. 74].

Неабияке значення для привернення особливої уваги ЄС до України та зміцнення відносин між ними мали події 2013-2014 років, а саме Євромайдан та наступна агресія російської федерації проти України, що призвела до анексії Криму й збройного конфлікту на сході України. Ці події послугували каталізаторами для поглиблення співпраці між ЄС та нашою країною та підсилили його інтерес до її долі та розвитку.

У 2017 році набула чинності Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію з ЄС) від 27 червня 2014 року, яка стала правовим підґрунтям для усестороннього співробітництва між сторонами. Зазначений документ забезпечує рамки для впровадження реформ, сприяє зміцненню демократії, правової держави та економічному розвитку в Україні. Також, Угода про асоціацію з ЄС передбачає зближення нормативно-правової бази України з правилами та стандартами ЄС, що сприяє глибокій інтеграції нашої країни з європейськими структурами [4].

Політика ЄС щодо України у сфері безпеки базується на підтримці суверенітету, територіальної цілісності та незалежності України. ЄС прийняв та застосував низку заходів ослаблення російської федерації, підтримки України та забезпечення безпеки в регіоні.

Одним з ефективних заходів є введення санкцій, які, в тому числі, включають заборону на ввезення окремих товарів, обмеження доступу до кредитів та інші заходи, які сприяють послабленню путінського режиму. Так, 24 червня 2024 року Радою ЄС було ухвалено вже чотирнадцятий пакет економічних та індивідуальних обмежувальних заходів, яким до переліку структур, що безпосередньо підтримують військово-промисловий комплекс держави-агресора, долучено ще шістьдесят одну. Внаслідок введення проти них більш жорстких експортних обмежень щодо товарів і технологій подвійного призначення, товарів і технологій, які можуть сприяти технологічному вдосконаленню російської оборони та безпеки, розширенню переліку заборонених предметів, які можуть сприяти технологічному вдосконаленню російської оборони та безпеки, очікується послаблення останньої [5].

Особливо важливою для нашої країни є запровадження жорстких обмежувальних заходів проти країн, які постачають російській федерації зброю, що використовується для завдання ударів по мирному населенню, зокрема, балістичних ракет, безпілотних апаратів (БПЛА). Швидка реакція з боку ЄС на такі дії Північної Кореї, Ірану, Білорусі – країн, які активно співпрацюють з країною-агресором та підтримують режим путіна, може врятувати багато людських життів.

Неодноразово Європейська Рада у своїх висновках щодо України звертала увагу на важливі кроки Союзу, пов'язані із реалізацією політики безпеки. Наприклад, створений Фонд допомоги Україні в рамках Європейського фонду миру надає військову підтримку нашій країні. Водночас, у сфері військової допомоги суттєвим є те, що не лише ЄС, але й держави-члени та партнери, укладаючи двосторонні угоди, намагаються прискорити та інтенсифікувати постачання військової допомоги. Радою наголошується на «необхідності терміново забезпечити протиповітряну оборону України та прискорити та інтенсифікувати доставку всієї необхідної військової допомоги, в тому числі артилеристські боєприпаси та ракети» [6]. Крім зазначеного, військова допомога також включає навчання та консультації, постачання необхідного військового спорядження та техніки тощо.

Слід зауважити, що ЄС, від початку повномасштабного вторгнення всебічно підтримуючи Україну в її прагненні повернути мир та територіальну цілісність, безсумнівно враховує й ризики, які несе така допомога державам-членам. Так, у висновку Європейської ради щодо України від 21 березня 2024 року акцентовано, що «військова підтримка та зобов'язання ЄС щодо безпеки будуть надаватися при повному дотриманні політики безпеки та оборони певних держав-членів та з урахуванням інтересів безпеки та оборони всіх держав-членів» [7]. Аналогічні положення містяться й у наступному висновку Європейської ради від 17 квітня 2024 року [6]. Абсолютно не заперечуючи факт необхідності врахування Союзом власних інтересів, інтересів кожної держави-члена ЄС, все ж таки потрібно з належним розумінням ставитись до того, що наша країна в силу своєї територіальної близькості з державою-агресором слугує «щитом» для інших європейських країн. Тому надання допомоги Україні цілком у колі їх інтересів. У той же час, визнаючи значне зростання загроз та викликів, надаючи допомогу Україні, ЄС та держави-члени паралельно повинні підвищувати й власну загальну оборонну спроможність.

Відмітимо, що не усі країни-члени ЄС мають одностайну позицію з приводу заходів, які здійснює Союз в рамках політики безпеки щодо України. Попри значні зусилля, які більшість держав-членів ЄС та ЄС в цілому спрямовують в досліджуваній сфері у бік України, необхідно звернути увагу на Угорщину як державу-члена, дії якої неодноразово гальмували позитивні кроки Союзу. Відповідно до ст. 24 (3) Договору про Європейський Союз, «держави-члени повинні активно та беззастережно підтримувати спільну зовнішню та безпекову політику в дусі лояльності та взаємної солідарності та дотримуватися дій Союзу у цій сфері; співпрацювати, щоб посилювати й розвивати взаємну політичну солідарність; утримуватись від будь-яких дій, що суперечать інтересам Союзу або можуть зашкодити його ефективності як об'єднаної сили в міжнародних відносинах» [8]. У публікації «Світ очима угорця. Зовнішньополітичне ставлення в Угорщині у 2024 році», підготовленій авторами на основі досліджень громадської думки угорців, наведено ряд статистичних даних, які дозволяють зрозуміти деякі кроки Угорщини по відношенню до України. Підкреслено, що «у 2024 році зовнішня політика остаточно увійшла у внутрішню, а вага зовнішньополітичних тем стала визначальною ... російсько-українська війна була важливою частиною парламентської виборчої кампанії» [9, с. 4]. Отже, у політиці Угорщини українські питання, в тому числі пов'язані з війною, займають одне з провідних місць, однак лише крізь призму власного місця зазначеної країни у світі. Негативним фактором є те, що попри думку абсолютної більшості угорців про належність їх країни «традиційно до Заходу за цінностями», чверть населення (27%) вважають, що віддалення з ЄС та зближення з російською федерацією (і така позиція на користь країни-агресора під час війни лише зміцнюється) в інтересах країни [9]. Визнаючи головною метою зовнішньої політики Угорщини національний суверенітет, співпрацю з західними союзниками країни та поглиблення відносин з сусідніми країнами, в опитуванні респондентів на предмет установавання або збереження тісного партнерства Угорщини та інших країн, було підтверджено його значення у відносинах з окремими провідними демократичними країнами, такими як Австрія, Німеччина, Сполучені Штати Америки, Швеція, Франція та інші. Водночас, важливим партнерство між Україною та Угорщиною визнали лише 39 % респондентів, що, у порівнянні з іншими країнами, є вкрай низьким показником [9].

Відкрито антиукраїнська позиція Угорщини як держави-члена ЄС щодо України має суттєвий негативний вплив на прийняття рішень у багатьох важливих питаннях, пов'язаних з допомогою ЄС нашій країні, оскільки для прийняття більшості з них за Договором про ЄС необхідна одностайна підтримка. Нівелювання верховенства права та інших демократичних принципів, які лежать в основі функціонування ЄС, принципів, які слугували ціннісним підґрунтям прийняття Угорщини в Союз, є вкрай несприятливим досвідом для цього європейського об'єднання.

У контексті допомоги нашій країні на рівні усіх інших держав-членів ЄС сьогодні відбувається утвердження основних принципів ЄС, демонстрація перетворення декларативних приписів у дієві інструменти. Значимою та усвідомленою є окреслена на негативні висловлювання Віктора Орбана проти Польщі заступником міністра закордонних справ Польщі Теофілом Бартошевським позиція, що «політика Орбана наразі є антиєвропейською, антиукраїнською та антипольською, маючи на увазі блокування Орбаном великих сум грошей, які ЄС інакше виплатив би Польщі, щоб повернути Варшаві військову техніку, передану Україні» [10]. Своїм висловлюванням Теофіл Бартошевський підкреслив відсутність будь-яких кордонів та індивідуальних інтересів в межах ЄС та єдність усіх європейських країн на основі цінностей, що їх сповідує ЄС.

З метою забезпечення безпеки та реформування секторів безпеки та оборони ЄС також надає значну фінансову допомогу Україні. Так, за офіційною інформацією від 27 червня 2024 року «загальна допомога Україні та її народу з боку Європейського Союзу та його держав-членів наразі становить майже 108 мільярдів євро, включаючи 39 мільярдів євро військової підтримки, з яких 6,1 мільярда євро через Європейський фонд миру (EPF). Нещодавно створений Фонд допомоги Україні в рамках EPF додає додаткові 5 мільярдів євро на 2024 рік для забезпечення подальшої військової допомоги та навчання. Крім того, Європейський Союз створив 50 млрд євро для України з метою надання передбачуваної фінансової підтримки Україні протягом 2024-2027 років (7,9 млрд євро вже виплачено) [11]. Основними цілями інструмента «Ukraine Facility», в рамках якого щорічно надаватиметься вищезазначена фінансова допомога є: підтримка нашої країни у відновленні, відбудові та модернізації; підтримка фінансування з метою надання уряду можливості безперервно надавати публічні послуги; мобілізація інвестицій в приватний сектор України для відновлення економіки та відбудови; підтримка України у реформуванні, необхідному на її шляху вступу до ЄС; підтримка українського суспільства в цілому, допомагаючи подолати соціальні наслідки війни [12].

Ще одним елементом є надання згоди зі сторони ЄС щодо використання для підтримки нашої країни надзвичайних доходів, які були одержані від знерухомлених активів російської федерації.

Не менш важливими є підтримка ЄС в інших напрямках. Так, окремої уваги заслуговує активна співпраця України з Консультативною місією Європейського Союзу з реформування сектору цивільної безпеки України (EUAM Ukraine), яка була створена на прохання українського уряду з метою підтримки реформування правоохоронних органів й установ системи верховенства права, а також допомоги у відновленні довіри до них. Обрані напрями діяльності, а саме: стратегічні консультації з питань реформування сектору цивільної безпеки; операційна підтримка впровадження реформ шляхом розбудови спроможностей, проведення тренінгів та практичної підтримки сектору цивільної безпеки; співпраця та координація, які зосереджені на підтримці українських партнерів у розбудові злагоджених та ефективних механізмів координації як на національному, так і на міжнародному рівнях [13], активно сприяють у досягненні поставлених цілей. Лише за липень-серпень 2024 року в рамках даної місії було здійснено ряд заходів, які сприяють покращенню діяльності державних органів – елементів сектору цивільної безпеки України – та їх матеріальна підтримка. Серед іншого, Регіональним представництвом Консультативної місії ЄС у Львові та Національною поліцією України у поліцейському відділку у Тернополі на основі забезпеченого Місією ІТ-обладнання було запущено прогресивну систему Custody Records, яка сприятиме запобіганню порушенню прав людини в ізоляторах тимчасового тримання [14]; за фінансової підтримки Нідерландів оголошено офіційний старт проекту «Підтримка органів сектору цивільної безпеки для стабілізації та відновлення державної безпеки, громадського правопорядку та соціальної згуртованості на деокупованих і прилеглих територіях України» [15]; відвідання приміщень Дніпропетровського обласного бюро судово-медичної експертизи, який знаходиться в прифронтовому регіоні, з метою об'єктивної оцінки роботи та потреб організації з метою максимальної підтримки з боку європейських партнерів, які хочуть допомогти сім'ям, котрі чекають на впізнання своїх близьких [16].

Виконуючи свою роль як глобального постачальника безпеки, ЄС під час війни в Україні зосереджена й на вирішенні інших важливих питань, таких як співпраця у сфері кібербезпеки з метою зменшення загрози кібератак та кібершпигунства, підтримка реформ, спрямованих на зміцнення демократії, захисту прав людини, висвітлення міграційних викликів та пошук шляхів їх вирішення. В контексті проведеного дослідження, окрему увагу варто також зосередити на аналізі міграційної політики ЄС щодо України, адже війна спричинила серйозні соціальні та економічні наслідки для українського народу, особливо для тих, хто був змушений шукати притулок внаслідок воєнних дій.

За статистикою, щодня кількість людей, які виїжджають за кордон у пошуках безпеки та захисту від воєнних дій, на жаль, збільшується. За даними ООН, на кінець вересня 2024 року тимчасовий захист у європейських країнах отримали понад 6 млн. українців. Ще близько 600 тис. людей отримали захист поза Європою. Статус тимчасового захисту в країнах Євросоюзу станом на початок осені 2024 року мали 4,2 млн осіб за даними Євростату [17]. Найбільшу кількість біженців з України після 24 лютого 2022 року прийняли Німеччина, Чехія та Польща. Там, як і в більшості країн ЄС, діють програми допомоги для переміщених осіб.

Перетинаючи кордон держави-члена ЄС, людина може набути статусу біженця та має право отримати тимчасовий захист.

Тимчасовий захист і статус біженця – це різні правові категорії з різними правовими наслідками. Люди, які перетинають кордон, часто плутаються в поняттях, вони здебільшого оперують поняттям «біженець», тому, звертаючись за допомогою, вони можуть неправильно визначити, яку категорію захисту вони насправді хочуть отримати в ЄС. Тимчасовий захист і статус біженця мають різні нормативні положення, різні процедури отримання та скасування, різне коло осіб і сферу застосування. Основна відмінність полягає в тому, що статус біженця є індивідуальним правом, гарантованим міжнародними конвенціями, тоді як право на тимчасовий захист є колективним і не передбачає індивідуальної заяви та адміністративної процедури її оцінки.

Термін «біженець» широко використовувався на міжнародному рівні після Першої світової війни, коли населення однієї держави розпочало міграцію до інших країн унаслідок збройних конфліктів, політичних переслідувань, дискримінації та інших причин. Це стало важливим фактором у встановленні правового регулювання статусу біженців та закріпленні їхніх прав і обов'язків.

На сучасному етапі основними документами, які регулюють правовий статус біженців, є Конвенція про статус біженців, прийнята в Женеві 28 липня 1951 року, та Протокол щодо статусу біженців, підписаний в Нью-Йорку 4 жовтня 1967 року.

Вищезгадані правові акти представляють собою ключові універсальні документи, що визначають юридичний статус біженців і отримали затвердження в міжнародній спільноті, у тому числі шляхом ратифікації Україною відповідного закону «Про приєднання України до Конвенції про статус біженців та Протоколу щодо статусу біженців» від 10 січня 2002 року.

Тимчасовий захист – це спеціально розроблений механізм надання притулку в країнах ЄС [18].

У свій час криза з біженцями війни, що виникла в наслідок громадянських війн у колишній Югославії, загострила питання перед державами – членами ЄС про створення спільного механізму швидкого прийому біженців через громадянську війну та систему контролю осіб, що переміщуються у подібних кризових ситуаціях [19, с. 89]. Таким чином, ЄС розроблено Директиву про масовий наплив 2001/55/ЄС, що стала реакцією на винятковість тодішньої ситуації, що вирішувалася поза чинним внутрішнім законодавством держав-членів [18]. З прийняттям даного документу між державам-членам ЄС було узгоджено мінімальні стандарти для тимчасового захисту у разі повторного масового напливу біженців та принципи добровільності, за яким вони самостійно визначали свою спроможність до поглинання. Цей механізм розроблено у 2001 році та не було жодного разу застосовано. Вперше 2 березня 2022 року ЄС активував Директиву Ради 2001/55/ЄС щодо тимчасового захисту осіб, що переміщуються, тим самим продемонстрував дієву солідарність, підтримуючи людей, які потребують допомоги. Це включало безпосередню гуманітарну допомогу, екстрену допомогу в сфері цивільного захисту, підтримку на кордоні, а також надання захисту тим, хто рятується від війни. Водночас Європейська комісія негайно розпочала координацію з країнами ЄС для збору інформації про ситуацію на місцях та запобігання торгівлі людьми.

Тимчасовий захист вважається найбільш ефективним юридичним інструментом, який використовується країнами-членами ЄС в умовах міжнародного збройного конфлікту, оскільки його мета – забезпечення можливості реалізації узгоджених прав в межах Союзу та забезпечення належного рівня захисту. Тимчасовий захист зменшує необхідність негайного звернення за міжнародним захистом, оскільки він гарантує надання дозволу на проживання в безпечних країнах і супроводжується низкою соціальних прав [19].

Тимчасовий захист відкрив для українців в ЄС ряд найважливіших можливостей, а саме:

- право проживати на території держави-члена ЄС, де їм надано тимчасовий захист;
- необмежений доступ до місцевого ринку праці (українець має право влаштуватися на роботу будь-де, не прив'язуючись до конкретного роботодавця та не оформляючи спеціальних дозволів);
- право на житло. Багато українців проживають у спеціальних центрах, призначених для їх розміщення, доступність яких залежить від країни;
- соціальні виплати, такі як допомога на дітей, щомісячна грошова допомога або допомога на оплату комунальних послуг, тощо;
- безкоштовна початкова та середня освіта;
- базове медичне страхування;
- доступ до мовної та культурної підтримки.

Окрім вищевикладених прав, українці, відповідно до законодавства ЄС, також мають низку інших, зокрема, право на недискримінацію, право на притулок, право на возз'єднання сім'ї.

Враховуючи важкі умови, за яких українцям доводилось перетинати кордон, більшість країн ЄС значно спростили перелік необхідних документів. Зазвичай достатньо мати закордонний чи український біометричний паспорт, а для дітей – свідоцтво про народження. Також дозволено ввозити домашніх тварин без відповідних документів. Окрім цього, не вимагається обов'язкової наявності сертифіката про щеплення від COVID-19 або здавання ПЛР-тесту.

Першою країною, яка зіштовхнулася з поточними проблемами оформлення та розміщення осіб з України, була Польща. Статус тимчасового захисту отримали ті українці, хто прибув після 24 лютого 2022 року, на відміну від тих, які опинилися на її території до цього числа та фактично не мали змоги повернутися додому. Проблемним стало й оформлення тих, хто приїхав без документів, особливо вирішення статусу неповнолітніх дітей [20].

Країною ЄС, що успішно втілила концепцію захисту біженців на загальноєвропейському рівні, є Німеччина. Її система міграційного законодавства пронизує всю структуру німецького правового простору та відображає цінності, закріплені Основним законом (нім. Grundgesetz), які забезпечуються правозастосовною практикою [21]. Важливим є той факт, що більшість загальних прав і свобод, захищених Основним законом, також поширюються на іноземців. Обмеження стосуються лише тих аспектів, які вже зафіксовані у міжнародній практиці, наприклад, заняття професією чи участь у політичному житті країни [2, Rn

167–168]. Паралельно з цим, громадянам Європейського Союзу надається можливість приймати участь у комунальних виборах, згідно зі статтею 28 абзац 1 речення 3 Основного закону [1, GG Art. 28 Rn. 118].

Право на тимчасовий захист має чітко встановлений строк. За загальним правилом тривалість тимчасового захисту становить 1 рік, який може бути автоматично подовжений кожні 6 місяців ще на 1 рік. Однак, якщо підстави для тимчасового захисту зберігаються і після цього строку, Європейська комісія може запропонувати продовження дії такого захисту ще до 1 року. Таким чином, загалом тимчасовий захист без попереднього подання заявки на отримання статусу біженця надає громадянам дозвіл на проживання в країнах ЄС до 3 років і закінчується 4 березня 2025 року.

Безумовно, прийняття Директиви є надважливим кроком ЄС у забезпеченні підтримки та захисту українських біженців, втім дослідники вказують на ряд питань, які не враховані чи недостатньо враховані Директивою. Так, зокрема, тимчасовий характер захисту та відсутність можливості отримання постійного місця проживання [22, с. 234]. По закінченню строку дії тимчасового захисту особа повертається добровільно до власної держави. Відповідно до ст. 20–22 декрету інколи навіть застосовується примусове повернення після закінчення терміну захисту. Та зважаючи на реалії, які відбуваються сьогодні в Україні, Європейська Комісія запропонувала продовжити тимчасовий захист українців, які рятуються від російської агресії, ще на рік – до 4 березня 2026 року. Коментуючи таке рішення Комісія зазначила: «причини для надання тимчасового захисту не зникли і це буде необхідна та доцільна відповідь на наявну ситуацію» [23]. Рада ЄС 25 червня 2024 року ухвалила рішення про продовження тимчасового захисту до 4 березня 2026 року для українських біженців.

Прогнозувати майбутні рішення з питань тимчасового захисту та статусу біженця для українців є складно, оскільки це залежить від багатьох факторів, таких як політична ситуація, гуманітарні обставини та внутрішні політики країн-приймачів. Однак можна окреслити окремі можливі сценарії:

1. Продовження тимчасового захисту.

Країни можуть вирішити продовжити тимчасовий захист для українців, враховуючи нестабільність та гуманітарні виклики в Україні. Це може бути обґрунтовано розширенням конфлікту або важкими умовами повернення. Так, зокрема, Рада ЄС ухвалила рішення про продовження тимчасового захисту до 4 березня 2026 року для українських біженців.

2. Надання статусу біженця.

У випадку загострення ситуації в Україні та зростання потреби у захисті, країни можуть взяти до уваги можливість надання статусу біженця для тих, хто відчуває загрозу переслідування чи насильства.

3. Дипломатичні угоди та співпраця.

Ключовим елементом буде дипломатична співпраця між Україною та країнами-приймачами. Угоди та домовленості можуть визначити умови та терміни для подальшого захисту та інтеграції українців.

4. Евакуаційні та гуманітарні програми.

Залежно від обставин, країни можуть визначити евакуаційні програми для тих, хто знаходиться у важких умовах, а також розглядати гуманітарні програми для надання допомоги та захисту.

Важливо зауважити, що кінцеве рішення буде залежати від комплексу обставин та волі країн-приймачів узгоджувати свою міграційну політику відповідно до ситуації в Україні.

Висновки. Політика ЄС щодо нашої країни у період війни між російською федерацією та Україною має велике значення як для самої України, так і для ЄС в цілому. Через різноманітні напрями співпраці та підтримки Союз сприяє всебічному розвитку нашої країни, що веде до зміцнення демократії, правової держави та економічних реформ.

Акцент ЄС в рамках зовнішньої політики та політики безпеки не лише на можливостях, пов'язаних з прямим протистоянням військовій агресії та терористичними проявами, але й на можливостях, що сприяють стабільності, поліпшенню економічного становища та прав людини в цілому, є свідченням комплексного бачення основних загроз та шляхів їх подолання.

Дослідження показало, що правовий аспект тимчасового захисту та статусу біженця є складним і вимагає уважного підходу. Новації у законодавстві, спрямовані на полегшення адміністративних процедур та поліпшення умов для біженців, є кроком у правильному напрямку. Проте, важливо постійно адаптувати ці механізми до реальних потреб та забезпечувати їх ефективність.

Система тимчасового захисту та статусу біженця повинна бути гнучкою та готовою до змін, адже відсутність ефективного захисту може призвести до серйозних наслідків для людей, які опинилися в умовах війни.

У світлі викликів, які стоять перед Україною, намагання забезпечити ефективний тимчасовий захист та статус біженця є важливою частиною забезпечення гідності та безпеки тих, хто постраждав від військової агресії. Спільні зусилля, аналіз та впровадження кращих практик, а також залучення міжнародної підтримки можуть сприяти подоланню цих викликів та створенню стійкого та справедливого механізму захисту.

Усі напрямки співпраці між ЄС та Україною у період війни вказують на важливе значення України для Союзу та на його глибоке переконання у необхідності сприяти розвитку та стабілізації ситуації у нашій країні. У перспективі це однозначно призведе не лише до всестороннього розвитку України, але й до зміцнення безпеки, стабільності та процвітання в Європі у цілому.

Список використаних джерел

1. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. URL: https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf (дата звернення: 23.07.2024)
2. Дорош Л. Еволюція нормативно-правового забезпечення безпеки ЄС: пошук та визначення ключових пріоритетів. *Вісник Львівського університету*. Серія філос.-політолог. студії. 2023. Випуск 46. С. 262–270.
3. Завада Я.І., Сіно І.А. Спільна політика безпеки і оборони ЄС на сучасному етапі: основні перспективи і загрози. *Політикус: науковий журнал*. 2022. Випуск 3. С. 71-76.
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року № 984_11. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 28.07.2024)
5. Кознова О. Рада ЄС ухвалила 14-й пакет санкцій проти рф. URL: https://biz.ligazakon.net/news/228655_rada-s-ukhvalila-14-y-paket-sanktsy-proti-rf (дата звернення: 20.07.2024)
6. European Council conclusions on Ukraine, the Middle East and Türkiye, 17 April 2024. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/04/18/european-council-conclusions-on-ukraine-and-turkiye/> (дата звернення: 23.07.2024)
7. European Council conclusions on Ukraine, security and defence, Middle East, enlargement and reforms, migration, preparedness and crisis response, and European Semester. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/70815/sn00008-en24.pdf> (дата звернення: 23.07.2024)
8. Договір про Європейський Союз. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (дата звернення: 27.07.2024)
9. A Világ Magyar Szemmel. Külpolitikai attitűdök Magyarországon 2024-ben. Budapest, 2024. 87 ol. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/21348.pdf> (дата звернення: 05.08.2024)
10. Hungary, not Poland, does business with Russia says Polish deputy FM. URL: <https://www.pap.pl/en/news/hungary-not-poland-does-business-russia-says-polish-deputy-fm> (дата звернення: 05.08.2024)
11. Joint Security Commitments between Ukraine and the European Union. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/spilni-bezpekovi-zobov'yazannya-mizh-ukrayinoyu-ta-yevropejsk-91801> (дата звернення: 05.08.2024)
12. Інструмент Ukraine Facility. Підтримка відновлення та відбудови України та її шляху до членства в ЄС. URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility_uk#:~:text=%C2%ABUkraine%20Facility%C2%BB%20%E2%80%94%20%D1%86%D0%B5%20%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9,%D1%81%D1%83%D0%BC%D1%83%20%D0%B4%D0%BE%2050%20%D0%BC%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%8F%D1%80%D0%B4%D1%96%D0%B2%20%D1%94%D0%B2%D1%80%D0%BE (дата звернення: 03.08.2024)
13. EUAM Ukraine. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/our-mission/about-us/> (дата звернення: 03.08.2024)
14. Поліцейські Тернопільщини продовжують впроваджувати систему захисту прав людини. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/ternopil-police-continues-to-advance-human-rights-system/> (дата звернення: 09.08.2024)
15. За фінансової підтримки Нідерландів КМЄС запускає масштабний проєкт, спрямований на підтримку стабілізації на деокупованих територіях України. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/euam-ukraine-launches-major-dutch-funded-project-to-support-stabilisation-of-ukraine-s-liberated-territories/> (дата звернення: 09.08.2024)

16. Реалії прифронтового регіону: представники КМЄС відвідали бюро судово-медичної експертизи у Дніпрі. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/a-glimpse-into-the-front-line-euam-ukraine-s-visit-to-dnipro-s-forensic-medicine-bureau/#> (дата звернення: 09.08.2024)
17. 4.1 million people under temporary protection in July. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240910-1> (дата звернення: 14.09.2024)
18. Директива Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Direkt_ES_2001_55.pdf (дата звернення: 09.09.2024)
19. Левандовські К. М. Тимчасовий захист та статус біженця в контексті української кризи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2022. № 55. С. 88–93.
20. Тимчасовий захист/статус біженця чи легальне перебування 90 днів? Посольство України в Республіці Польща. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/konsulski-pitannya/informaciya-dlya-gromadyan-ukrayini-yaki-pribuli-do-polshchi-gyatuuyuchis-vid-vijni/timchasovij-zahist-chi-status-bizhencya>. (дата звернення: 09.09.2024)
21. Кашавцева К. Як Німеччина приймає біженців з України 2022: правила та умови. Інформаційне агентство УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/world/status-bizhencya-v-nimechchini-dlya-ukrajinciv-2022-osnovni-polozhennya-novini-svitu-11745154.html#id-164125410> (дата звернення: 05.09.2024)
22. Чуенко В.І. Правове регулювання статусу біженців в Європейському Союзі: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія. Харків, 2023. 284 с.
23. Єврокомісія пропонує подовжити захист українців у ЄС до 2026. URL: <https://www.dw.com/uk/evrokomisia-proponue-podovziti-zahist-ukrajinciv-u-es-do-2026/a-69331076> (дата звернення: 05.09.2024)

References

1. *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy*. Retrieved from https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf [in English].
2. Dorosh, L. (2023). Evolyutsiya normatyvno-pravovoho zabezpechennya bezpeky YES: poshuk ta vyznachennya klyuchovykh prioritytiv [The Evolution of the EU's Legal and Regulatory Framework for Security: Search and Identification of Key Priorities.]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filos.-politolog. Studiyi - Bulletin of Lviv University. Series of philosophical and political studies*, 46, 262-270 [in Ukrainian].
3. Zavada, Ya. I. & Sino, I. A. (2022). Spilna polityka bezpeky i oborony YeS na suchasnomu etapi: osnovni perspektyvy i zahrozy [Common Security and Defence Policy of the EU at the Present Stage: Main Perspectives and Threats]. *Politykus: naukovyy zhurnal - Politikus: scientific journal*, 3, 71-76 [in Ukrainian]
4. *Uhoda pro asotsiatsiyu mizh Ukrayinoyu, z odniyeyi storony, ta Yevropeyskym Soyuzom, Yevropeyskym spivtovaryystvom z atomnoyi enerhiyi i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoyi storony vid 27 chervnya 2014 roku № 984_11* [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand, of 27 June 2014, No. 984_11]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text [in Ukrainian]
5. Koznova O. *Rada YeS ukhvalyla 14-y paket sanktsiy proty rf* [The EU Council adopted the 14th package of sanctions against Russia]. Retrieved from https://biz.ligazakon.net/news/228655_rada-s-ukhvalila-14-y-paket-sanktsy-proti-rf [in Ukrainian]
6. *European Council conclusions on Ukraine, the Middle East and Türkiye, 17 April 2024*. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/04/18/european-council-conclusions-on-ukraine-and-turkiye/> [in English]
7. *European Council conclusions on Ukraine, security and defence, Middle East, enlargement and reforms, migration, preparedness and crisis response, and European Semester*. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/media/70815/sn00008-en24.pdf> [in English]
8. *Dohovor pro Yevropeyskyy Soyuz* [Treaty on European Union]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text [in Ukrainian]
9. *A Világ Magyar Szemmel. Külpolitikai attitűdök Magyarországon 2024-ben*. Budapest, 2024. 87 ol. Retrieved from <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/21348.pdf> [in Hungarica]
10. *Hungary, not Poland, does business with Russia says Polish deputy FM*. Retrieved from <https://www.pap.pl/en/news/hungary-not-poland-does-business-russia-says-polish-deputy-fm> [in English]

11. *Joint Security Commitments between Ukraine and the European Union*. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/en/news/spilni-bezpekovi-zobovyazannya-mizh-ukrayinoyu-ta-yevropejsk-91801> [in English]
12. *Instrument Ukraine Facility. Pidtrymka vidnovlennya ta vidbudovy Ukrayiny ta yiyi shlyakhu do chlenstva v YeS [Ukraine Facility. Supporting the recovery and reconstruction of Ukraine and its path to EU membership]*. Retrieved from https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility_uk#:~:text=%C2%ABUkraine%20Facility%C2%BB%20%E2%80%94%20%D1%86%D0%B5%20%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9,%D1%81%D1%83%D0%BC%D1%83%20%D0%B4%D0%BE%2050%20%D0%BC%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%8F%D1%80%D0%B4%D1%96%D0%B2%20%D1%94%D0%B2%D1%80%D0%BE [in Ukrainian]
13. *EUAM Ukraine*. Retrieved from <https://www.euam-ukraine.eu/ua/our-mission/about-us/> [in English]
14. *Politseyski Ternopilshchyny prodovzhuyut vprovadzhuvaty systemu zakhystu prav lyudyny [Police in Ternopil region continue to implement human rights protection system]*. Retrieved from <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/ternopil-police-continues-to-advance-human-rights-system/> [in Ukrainian]
15. *Za finansovoyi pidtrymky Niderlandiv KMYES zapuskaye masshtabnyy proyekt, spryamovanyy na pidtrymku stabilizatsiyi na deokupovanykh terytoriyakh Ukrayiny [EUAM launches a large-scale project with financial support from the Netherlands to support stabilisation in the de-occupied territories of Ukraine]*. Retrieved from <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/euam-ukraine-launches-major-dutch-funded-project-to-support-stabilisation-of-ukraine-s-liberated-territories/> [in Ukrainian]
16. *Realiyi pryfrontovoho rehionu: predstavnyky KMYES vidvidaly byuro sudovo-medychnoyi ekspertyzy u Dnipri [Realities of the frontline region: EUAM representatives visit the forensic bureau in Dnipro]*. Retrieved from <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/a-glimpse-into-the-front-line-euam-ukraine-s-visit-to-dnipro-s-forensic-medicine-bureau/#> [in Ukrainian]
17. *4.1 million people under temporary protection in July*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240910-1> [in English]
18. *Dyrektyva Rady 2001/55/YES vid 20.07.2001 r. pro minimalni standarty dlya nadannya tymchasovoho zakhystu u razi masovoho naplyvu peremishchenykh osib ta pro zakhody, shcho spryayut zbalansovanosti zusyl mizh derzhavamy-chlenamy shchodo pryymu takykh osib ta vidpovidalnosti za naslidky takoho pryymu [Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for granting temporary protection in the event of mass influxes of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in taking in such persons and bearing the consequences of such reception]*. Retrieved from https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Direkt_ES_2001_55.pdf [in Ukrainian]
19. Levandovski, K. M. (2022) Tymchasovyy zakhyst ta status bizhentsya v konteksti ukrayinskoyi kryzy [Levandovski K. M. Temporary protection and refugee status in the context of the Ukrainian crisis]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Yurysprudentsiya - Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Ser.: Jurisprudence*, 55, 88-93 [in Ukrainian]
20. *Tymchasovyy zakhyst/status bizhentsya chy lehalne перебування 90 dnyv? Posolstvo Ukrayiny v Respublitsi Polshcha [Temporary protection/refugee status or legal stay for 90 days? Embassy of Ukraine in the Republic of Poland.]*. Retrieved from <https://poland.mfa.gov.ua/konsulski-pitannya/informaciya-dlya-gromadyan-ukrayini-yaki-pribuli-do-polshchi-ryatuyuchis-vid-vijni/timchasovij-zahist-chi-status-bizhencya> [in Ukrainian]
21. Kashchavtseva, K. (2022). *Yak Nimechchyna pryymaye bizhentsiv z Ukrayiny 2022: pravyla ta umovy. Informatsiyne ahent-stvo UNIAN [How Germany accepts refugees from Ukraine in 2022: rules and conditions. UNIAN news agency]*. Retrieved from <https://www.unian.ua/world/status-bizhencya-v-nimechchini-dlya-ukrajinciv-2022-osnovni-polozhennya-novini-svitu-11745154.html#id-164125410> [in Ukrainian]
22. Chuyenko, V. I. (2023). *Pravove rehulyuvannya statusu bizhentsiv v Yevropeyskomu Soyuzi: suchasnyy stan ta perspektyvy rozvytku [Legal regulation of refugee status in the European Union: current state and prospects for development]*: monohrafiya. Kharkiv, 284 [in Ukrainian]
23. *Yevrokomisiya proponuye prodovzhyty zakhyst ukrayintsiv u YeS do 2026 [The European Commission proposes to extend the protection of Ukrainians in the EU until 2026]*. URL: <https://www.dw.com/uk/evrokomisiya-proponue-podovzhati-zahist-ukrajinciv-u-es-do-2026/a-69331076> [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 24.09.2024